

(Po)sovietinio rašytojo savivoka E. Mieželaičio knygoje „Nereikalingas žmogus. Akcentai“

AURELIJA MYKOLAITYTĖ

Lietuvos kultūros tyrimų institutas
galinda.m@gmail.com

Šiame straipsnyje siekiama išsiginčyti į rašytojo komunikacijos raišką, apibūdinti specifinius įvaizdžio kūrimo bruožus. Remiantis Kanados ir JAV sociologo Ervingo Goffmano teorija, aiškinančia savęs pateikimo dramaturgiją, analizuojama Eduardo Mieželaičio atsiminimų knyga „Nereikalingas žmogus. Akcentai“ (2003). Tyrime atpažįstami pasirodymų efektai: idealizacija, mistifikacija, dramatis dominavimas. Visos šios priemonės pasitelkiamos siekiant saviginos, kuri padėtų įtvirtinti naują „aš“ statusą, pageidaujama įspūdi. E. Mieželaitis yra linkęs atskleisti idealizuotą fasadą, bet ne užkulius, parodyti norimą savo įvaizdį.

Esminiai žodžiai: rašytojas, komunikacija, įvaizdis, dramaturginis požiūris, pasirodymų efektai.

Įvadinės pastabos

Eduardo Mieželaičio (1919–1997) atvejis ypatingas tuo, kad apie jį beveik nekalbama. Visiška priešingybė – Justinas Marcinkevičius, apie kurį prirašytos krūvos tekstų dėliojant *pro* ir *contra*, bandant reabilituoti ar pasmerkti šį sovietmečiu ir Nepriklausomybės laikais garsų rašytoją. Kodėl susiklostė tokia situacija, iš esmės labai palanki E. Mieželaičiui, kaip buvusiai reprezentacinei sovietmečio figūrai? Kodėl būtent ne jis, o J. Marcinkevičius tapo tuo „atpirkimo ožiu“?

Matyt, viena iš priežasčių – nekrentanti į akis rašytojo laikysena Nepriklausomybės metais, 10-ajame XX a. dešimtmetyje. Sovietmečiu vieną po kito leidęs raštų

tomus, kurie gražiai suguldavo į lentynas, o, prasidėjus Atgimimui, tapo tarsi nematomas: neprisidėjo prie Sąjūdžio, neįsitraukė į menininkų diskusijas, kuriomis buvo siekta pervertinti sovietmetį ir rašytojo laikyseną tame laike. Literatūrologė Loreta Jakonytė, kruopščiai peržiūrėjusi XX a. paskutinio dešimtmečio lietuvių kultūrinę spaudą, nenuėjo nė vieno šaltinio, kur būtų pasisakęs buvęs Lenino premijos laureatas¹. Kaip prisimena poetas Marcelijus Martinaitis, tuo laiku „buvo kažkoks atsiskyres, nekalbus, lyg ir liūdnas, vienišas, pavargęs“².

1 Jakonytė, Loreta. *Rašytojo socialumas: lietuvių rašytojų savivoka XX amžiaus 10-ajame dešimtmetyje*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2005.

2 Martinaitis, Marcelijus. „Eduardas Mieželaitis, bet ne tas“. In: *Eduardas Mieželaitis: post scriptum*,

Taigi iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad rašytojas pasiliko tame laike, kuris jį subrandino, o vėliau, Nepriklausomybės metais, tik vegetavo. Tai galbūt ir galėjo lemti greitą užmarštį, nes naujas laikas iškėlė kitus lyderius, pamažu ištrindamas iš atminties tuos, kurie buvo praeityje.

Vis dėlto netikslu būtų sakyti, kad E. Miežėlaitis išvis išnyko iš kultūrinio šiandienos akiračio. Apie save jis priminė jau po mirties išleistu tekstu, kuris buvo pavadintas „Nereikalingas žmogus. Akcentai“. Šie prisiminimai, Lietuvos rašytojų sąjungos parengti 2003 m., įdomūs tuo, kad praeitis bandoma permąstyti jau turint omeny pakitusią egzistencinę ir istorinę situaciją. Tekstas rašytas 1997 m., likus vos keliems mėnesiams iki mirties, aiškiai žinant savo diagnozę ir dienų stygių. Knygos rengėjas Valentinas Sventickas pastebi, kad „esama ir skubėjimo, ir susijaudinimo ženklų“³. Knyga buvo užbaigta, bet greičiausiai nespėta peržiūrėti, nes nėra jokio mašinaraištinio varianto. Rašyta jaučiant savo nereikalingumą naujam laikui, kita vertus, tekstas tampa savotišku atsaku galimiems oponentams, kurie būtų linkę atmesti jo literatūrinį įnašą į lietuvių literatūrą.

Šio straipsnio tikslas kaip tik ir yra pabandyti išgilinti į šį paskutinį E. Miežėlaičio tekstą kaip bandymą suformuoti naują savo įvaizdį. Atsiminimai, paskelbti knygoje „Nereikalingas žmogus. Akcentai“, suvokiami ne

prisiminimai apie Eduardą Miežėlaitį, straipsniai, laiškai (sudarė Vladas Braziūnas). Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2008, p. 36.

3 Sventickas, Valentinas. „Parengėjo komentarai“. In: Miežėlaitis, Eduardas. *Nereikalingas žmogus. Akcentai* (parengė Valentinas Sventickas). Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2003, p. 145.

kaip dokumentas, o kaip savivokos reprezentacija, tam tikra sąvęs portretavimo poetika.

Daugiausia dėmesio šiame tyrime skiriama dramaturginėms savo veiklos pateikimo problemoms, kurias sociologas E. Goffmanas susiejo su įspūdžio valdymu. Pasak mokslininko, „kai individas atsiduria prieš kitus, jis sąmoningai ir kartu nesąmoningai projektuoja apibrėžtą situaciją, kurios svarbiausia dalimi tampa savo „aš“ samprata“⁴. Tyrinėtojas išskiria tokius sąveikos dėmenis: 1) individas ir auditorija, 2) komanda, kuriai priklauso individas, ir auditorija. Taigi tinka patyrinėti prasminius akcentus, kurie padeda kurti rišlų pasakojimą apie save ir savo socialinę aplinką.

Idealizacija: kaip tampama atstumtuaju?

Ir literatūrologai, ir istorikai liudija E. Miežėlaitį buvus reprezentacine sovietmečio rašytojo figūra: 1959 m. buvo paskirtas Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininku, buvo sąjunginės rašytojų sąjungos valdybos sekretoriumi, jo poema „Žmogus“ buvo apdovanota Lenino premija ir išversta į kelias dešimtis kalbų. „Naudodamasis Lenino premijos laureato privilegijomis, Miežėlaitis leido vieną po kitos dideles ir puošnias knygas (tris kartus išleisti „Raštai“ trimis, aštuoniais ir dešimčia tomų), patekdamas į perprodukcijos krizę ir devalvuodamas poetinį žodį visuomenės akyse“⁵, – rašė literatūrologas Vytautas Kubilius.

4 Goffman, Erving. *Sąvęs pateikimas kasdieniame gyvenime*. Iš anglų kalbos vertė Milda Keršienė-Dyke. Vilnius: Vaga, 2000, p. 268.

5 Kubilius, Vytautas. *XX amžiaus literatūra*. Vilnius: Alma littera, 1996, p. 529.

Pasak istoriko Sauliaus Grybkausko, E. Mieželaitis buvo artimas politinei nomenklatūrai: bendravo su respublikos vadovu Petru Griškevičiumi, buvo jo šeimos draugas⁶. Už draugystę dosniai atsilyginta: „Griškevičiui tapus sovietų Lietuvos lyderiu, Mieželaičiui jau pirmaisiais metais buvo suteiktas SSRS darbo didvyrio (vieninteliam iš lietuvių poetų per visą sovietmetį) ir LTSR liaudies poeto vardai. 1975 m. Mieželaitis buvo „išrinktas“ LSR AT Prezidiumo pirmininko pavaduotoju, šiame poste pakeisdamas Sniečkui artimesnį Juozą Baltušį“⁷, – taigi tokie nuogi faktai apie sovietmečio privilegijas ir postus.

Knygoje apie šią privilegijuotą padėtį net neužsimenama. Užtat kuriamas visai kitoks įvaizdis: sovietinės sistemos aukos, rašytojo, su kuriuo mėginta susidoroti. Nereikalingumo akcentai dėliojami nuo pat pradžios iki pabaigos, bet kaip esminius sandus galima būtų išskirti pora epizodų: viename aprašoma partinio veikėjo Kazio Preikšo, atsakingo už propagandą, kalba 1946 m. rašytojų suvažiavime, kai buvo pasijuokta iš E. Mieželaičio poezijos, kitame – „pilkojo eminencijos“ Henriko Zimano, propagandinių leidinių redaktoriaus, intrigos jau gavus Lenino premiją. Iš esmės konstruojamas naratyvas, kur vienoje pusėje atsiduria vyresniosios kartos sovietų ideologai, turintys didžiulę įtaką, kitoje pusėje – poetas, norintis tik atsidėti literatūriniam darbui. Štai kaip apibūdinamas K. Preikšas: „[...] tas partinis bosas, nepagydomas chamas,

nepataisomas ideologinis recidyvistas“⁸. Rašytojų persekiojimą Sovietų Sąjungoje E. Mieželaitis vadina raganų medžiokle, prie tokių medžiojamųjų priskirdamas ne tik Michailą Zoščenką ar Aną Achmatovą, bet ir save. Taigi modeliuojamas sovietinei sistemai nereikalingo, nesuprasto poeto amplua, kuris net ir kritiniu momentu išlieka išdidus: „[...] kai aš pajudėjau, visi nuo manęs atšoko tarsi nuo kokio raupsuoto, minia persiskyrė ir aš iškilmingai nulipau laiptais žemyn“⁹.

Tokią laikyseną, kai kuriamas idealusis „aš“, E. Goffmanas vadina „fasadu“ (*front*), perteikiančiu tam tikrą stereotipizuotą perspektyvą. Pasak sociologo, „fasadus dažniau pasirenkame, o ne susikuriame“¹⁰. Akivaizdu, kad šis fasadas nebuvo naujas Lietuvos rašytojų aplinkoje: nereikalingo pranašo savimonė būdinga jau ir tarpukario autoriams, kurie buvo pasirinkę atstumtųjų pozą¹¹. Tokia idealizuota savęs versija visiškai atitiko ir XX a. pabaigos auditorijos lūkesčius, – atsiminimuose atmetama visa, kas nesiderintų su nesuprasto pranašo vaizdiniu.

Mistifikacija: kas tie savieji ir svetimieji?

Pasak E. Goffmano, „kadangi komandoms priklausome visi, visi ir turėtume nešiotis

6 Grybkauskas, Saulius. „Lietuviškosios nomenklatūros tinklai ir partikuliarizmas“. In: *Nematoma sovietmečio visuomenė* (mokslinė red. Ainė Ramonaitė). Vilnius: Židiny, 2015, p. 272.

7 Ten pat, p. 282.

8 Mieželaitis, Eduardas. *Nereikalingas žmogus. Akcentai* (parengė Valentinas Sventickas). Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2003, p. 87.

9 Ten pat, p. 89.

10 Goffman, Erving. *Savęs pateikimas kasdieniame gyvenime*. Iš anglų kalbos vertė Milda Keršienė-Dyke. Vilnius: Vaga, 2000, p. 40.

11 Jakonytė, Loretta. „XX amžiaus ketvirtojo dešimtmečio kartos poetų savivoka“. In: *Literatūra*, 1999, Nr. 37 (1), p. 48–49.

savyje tą saldžią suokalbininko kaltę¹². Nepriklausomybės metais rašytuose atsiminimuose E. Mieželaitis akivaizdžiai solidarizuoja su rašytojais autsideriais, neįtikimais sovietinei sistemai. Štai kaip apibūdinamas iš koncentracijos stovyklos į Lietuvą grįžęs Balys Sruoga, kurį taip pat buvo užsipuolęs K. Preikšas: „Jį pradėjo kankinti fantastiškos haliucinacijos, persekiojimo manija, siaubinga baimė ir absoliučiai nereikalingo gyvenimui žmogaus jausmas, turbūt juodas pesimizmas, ir neatsirado žmogaus, kuris būtų tam tauriam didžio talento žmogui ištiesęs ranką.“¹³ Apgailestaujama ir dėl poeto Vlado Grybo savizudybės: pasak E. Mieželaičio, taip jis reagavęs į susirinkimą, kuriam vadovavo partiniai veikėjai Justas Paleckis ir Juozas Baltušis.

Vyresnieji sovietmečio rašytojai nėra laikomi autoritetais. E. Mieželaitis atsiminimuose siekia parodyti, kad jo kūrybos ištakos sietinos dar su prieškariniais poetais. Artimiausiu draugu vadinamas Antanas Miškinis, kuriam teko patirti Sibiro tremtį. Iš tarpukario poetų dar prisimenamas Jonas Aistis, o Kazys Binkis laikomas pirmuoju mokytoju, – tai literatūriniai vedliai, turėję įtakos estetiniam skoniu, kurių kūrybą gyvai girdėjęs ir žavėjęsis. Taigi savęs portretavimas papildomas tradicija, kuri iš esmės sovietmečiu buvusi atmesta, bet visiškai tinkama Nepriklausomybės metais. Taip kuriamas literatūrinio neprisitaikėlio

įvaizdis, kurį stengiamasi sustiprinti tokiomis ištarmėmis: „Valdžia ir poetas – jų santykiai visada buvo ir, deja, lieka gana komplikuoti, idilė gali būti tik tarp valdžios ir grafomano.“¹⁴ Pats save rašytojas įvardija ne kartą kaip Don Kichotą, kuris stengėsi kovoti už literatūrą, ginti jos vertę.

Santykiai su jaunesniais sovietmečio kūrėjais parodomi taip pat kaip komplikuoti. Nors konkrečių pavardžių ir nerašoma, bet galima numatyti, kas tie „kaimo berniukai“, apie kuriuos E. Mieželaitis taip pasisako: „Ir tie berniukai netrukus užėmė dominuojančią poziciją – ranka ranką plovė, vienas gyrė kitą, kitas kėlė trečią ir taip per mano galvą kopė aukščiau ir aukščiau – į sveikatą, berniukai!“¹⁵ Pasak istoriko Viliaus Ivanausko, garsiausius „atlydžio kartos“ atstovus – J. Marcinkevičių, Algimantą Baltakį ir Alfonsą Maldonį – E. Mieželaitis labai rėmė, bet šie vėliau jam oponavo¹⁶. Priešindamas savo novatorišką laikyseną su savo amžininkų, poetas atsiminimuose kūrė savęs kaip nesuprasto modernaus kūrėjo mitą¹⁷.

Vaizduodamas, kad jo komanda yra ne jo aplinkos žmonės, o garsūs tarpukario poetai, E. Mieželaitis pasitelkia mistifikaciją: tai sąveikos su auditorija būdas, leidžiantis

14 Ten pat, p. 109.

15 Ten pat, p. 107.

16 Ivanauskas, Vilius. „Sovietinis režimas ir kultūrinės nomenklatūros kaita vėlyvuju sovietmečiu Lietuvoje: Rašytojų aplinkos atvejis“. In: *Politologija*. 2010, Nr. 4 (60), p. 67. Prieiga per internetą: <http://www.zurnalai.vu.lt/politologija/article/view/8289/6161>

17 Įdomu tai, kad tas pats epitetas „kaimo“ prasprūsta ir tyrinėtojų darbuose, tarsi jie būtų perėmę E. Mieželaičio pasiūlytą schemą: pavyzdžiui, apie J. Marcinkevičiaus „posūkį į kaimą“ rašė Violeta Davoliūtė knygoje „Making and Breaking of Soviet Lithuania“ (2013).

12 Goffman, Erving. *Savęs pateikimas kasdieniame gyvenime*. Iš anglų kalbos vertė Milda Keršienė-Dyke. Vilnius: Vaga, 2000, p. 122.

13 Mieželaitis, Eduardas. *Nereikalingas žmogus. Akcentai* (parengė Valentinas Sventickas). Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2003, p. 100.

išryškinti tik tuos momentus, kurie yra palankiausi, atskleidžiantis siekį sustiprinti pagarbą. Minėtieji tarpukario autoriai – B. Sruoga, A. Miškinis, K. Binkis, J. Aistis – tie, dėl kurių reikšmės lietuvių literatūroje nekyla abejonių. Tapatinimasis su jais tik dar labiau turėjo įtvirtinti idealaus „aš“ išpūdį. Kartu sąmoningai ar nesąmoningai pasirenkamas distancijos išlaikymas su savojo laiko poetais parodo visišką atsiribojimą nuo komandos, kuri galėtų diskredituoti kuriamą nepriklausomo rašytojo amplua.

Draminis dominavimas: savizina ar ritualinis vaidmuo?

E. Mieželaitis atsiminimuose save labiausiai atskleidžia kaip rašytoją, kuris siekia įtvirtinti save auditorijos akivaizdoje. Kyla klausimas, kokia šio pasirodymo dramatinizacija: pasak E. Goffmano, vienas kraštutinumas, kai pasirodymu mažai tesirūpinama, kitas – kai rūpi tik tai, kaip atrodys pasirodymas (tokiu atveju galima kalbėti apie „grynuosius ritualinius vaidmenis“)¹⁸.

Vienas iš reikšminių knygų „Nereikalingas žmogus. Akcentai“ sandų – savo paties kūrybos refleksija. Didžiausiu pasiekimu E. Mieželaitis laiko poemą „Žmogus“: „[...] visi ryškesni akcentai rodo, kad manyje nuo vieno biografinio etapo iki kito formavosi būsimas „Žmogus“¹⁹. Poetas visiškai negvildena šio teksto išleidimo peripetijų, nesiima aiškinti, kodėl tekstas pirma pasirodė rusiš-

kai, tik paskui – lietuviškai. Akivaizdu, kad atsiminimuose eliminuojami „užkulisiai“ (*backstage*), „kur nuslopinti faktai iškyla“²⁰. M. Martinaičiui net buvo kilęs įtarimas, ar tikrai ši poema yra E. Mieželaičio: „Taigi, ar bus kada atsakyta, kieno kūrinys yra E. Mieželaičio „Žmogus“, rodos, ne jo paties sudėliotas kaip poema, po to lietuviškai „atkurtas“ iš rusiškojo varianto, kuris ir buvo pirmesnis už lietuviškąjį?“²¹

Literatūrologė Elena Baliutytė įvardija poemos ideologiškumą, kartu pripažindama raiškos inovacijas: „Maksimaliai ideologizuotas turinys šioje knygoje savotiškai stebė moderniosios poetikos dalykus“²². Pats autobiografijos autorius jokio prieštaravimo neįžvelgia, o tik siekia pabrėžti teksto išskirtinumą iš kitų to meto lietuvių literatūros kūrinių: „[...] mano „Žmogus“ įgijo universalų, bendražmogišką, novatorišką skambesį ir pateko į magistralinę humanistinės literatūros kategoriją. Tik mūsų Lietuvoje to suprasti negalėjo, o gal ir nenorėjo“²³. Ideologizuoto turinio poetas nereflektuoja, – kaip, beje, ir šiuolaikiniai

18 Goffman, Erving. *Savęs pateikimas kasdieniame gyvenime*. Iš anglų kalbos vertė Milda Keršienė-Dyke. Vilnius: Vaga, 2000, p. 119.

19 Mieželaitis, Eduardas. *Nereikalingas žmogus. Akcentai* (parengė Valentinas Sventickas). Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2003, p. 111.

20 Goffman, Erving. *Savęs pateikimas kasdieniame gyvenime*. Iš anglų kalbos vertė Milda Keršienė-Dyke. Vilnius: Vaga, 2000, p. 129.

21 Martinaitis, Marcelijus. „Eduardas Mieželaitis, bet ne tas“. In: *Eduardas Mieželaitis: post scriptum, prisiminimai apie Eduardą Mieželaitį, straipsniai, laišakai* (sudarė Vladas Braziūnas). Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2008, p. 36.

22 Elena Baliutytė, „(Ki)toks Mieželaitis: kas liko „Žmogaus“ šešėlyje?“ In: *Literatūra ir menas*, 2014-10-03, Nr. 3490. Prieiga per internetą: <http://literaturairmenas.lt/2014-10-03-nr-3490/2029-literatura/3205-elena-baliutyte-ki-toks-miezelaity-kas-like-zmogaus-sesely>

23 Mieželaitis, Eduardas. *Nereikalingas žmogus. Akcentai* (parengė Valentinas Sventickas). Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2003, p. 105.

istorikai, kalbėdami apie E. Mieželaičio skleistą „bendražmogiškas vertybes“.²⁴ Nors ir tiesiogiai nepaaiškinama, kodėl yra puolamas „pilkojo eminencijos“ ir kitų, iš potekstės tarsi turėtų būti suprantama, kad taip yra dėl to, kad poeziją imasi vertinti „minties pigmėjai ir liliputai“²⁵. Taigi literatūrinis palikimas aptariamas taip, kad įtiktų šiuolaikinei auditorijai: pabrėžiant menininko laisvę, kuriančiojo pastangas būti neprovincialiam, ieškančiam, eksperimentuojančiam.

Iš kitų to meto rašytojų autobiografijų ir dienoraščių – M. Martinaičio, V. Kubiliaus, A. Bernoto – aptariamasis atsiminimų tekstas visiškai išsiskiria vengimu kalbėti apie baimę, prisitaikymą, konformizmą, – visa tai, kas yra „užkulisų regionas“, „uždrausta zona“. Autoriui rūpėjo atskleisti ne žmogišką „aš“, galintį būti silpnu, pažeidžiamu, o socializuotą „aš“. Egzistencinės problemos taip ir lieka už teksto ribų, neapmąstytos. „Tas gyvenimas reiškė prisitaikymą. Tikriausiai daugelis žmonių šiandien, atgavus laisvę, nekenčia sovietmečio ne dėl to, kad tada nukentėjo, o kad prisitaikė, ėmė veikti pagal jo taisykles dabar lyg ir jausdami savo kaltę. Tai žymu visokiuose to meto prisiminimuose, tikriausiai neišskiriant ir manęs“²⁶, – taip rašė M. Martinaitis. Tuo

tarpu E. Mieželaičio kuriamas toks įvaizdis, tarsi rašytojo visiškai nebūtų palietusi sovietinė sistema, nebūtų tapęs ideologijos skleidėju. Politinis lūžis šiam autoriui reiškę, kad „iš kairės į dešinę pasisuko ir visas gyvenimas“²⁷.

Tokiu savęs pristatymu knyga greičiau primena to meto nomenklatūrinių prisiminimų, kuriuos filosofas Vytautas Rubavičius yra taip apibūdinęs: „Valdžiusieji tebevaldo praeities archyvą, pasiremdami nebyliu sutarimu su valdytaisiais dėl bendresnio prisiminimo vyksmo pobūdžio – neprisimenant, kaip buvo tampama patikimais sovietinės valdžios žmonėmis, kaip buvo prižiūrima kūrybinė veikla, kaip buvo kaupiami partiniai bei ideologiniai nuopelnai, laidavę socialines padėtis, kaip konkrečiai buvo atlyginama už nuleistų užduočių vykdymą.“²⁸ Greičiausiai E. Mieželaičio savivoka galėtų būti apibūdinta kaip ieškojimas savęs pateisinimo, pripažinimo: svarbesniu tampa ritualinis rašytojo vaidmuo, o ne savivizijos siekis.

Vis dėlto, pasak atsiminimų rengėjo V. Sventicko, „būtų pagrindo abejoti, ar, ką nors tvirtindamas, jis tikrai taip manė kaip žmogus“²⁹. Teksto dviprasmiškumą išduoda kad ir tokia E. Mieželaičio ištarmė, kurią jis taikė tarsi ir sau, tarsi ir kitiems, dar tik ateinantiems į literatūrą: „Literatūra,

24 Ivanauskas, Vilius. „Sovietinis režimas ir kultūrinės nomenklatūros kaita vėlyvuosiu sovietmečiu Lietuvoje: Rašytojų aplinkos atvejais“. In: *Politologija*. 2010, nr. 4 (60), p. 77. Prieiga per internetą: <http://www.zurnalai.vu.lt/politologija/article/view/8289/6161>

25 Mieželaitis, Eduardas. *Nereikalingas žmogus. Akcentai* (parengė Valentinas Sventickas). Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2003, p. 105.

26 Martinaitis, Marcelijus. *Mes gyvenome*. Biografiniai užrašai. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2010, p. 173.

27 Mieželaitis, Eduardas. *Nereikalingas žmogus. Akcentai* (parengė Valentinas Sventickas). Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2003, p. 116.

28 Rubavičius, Vytautas. „Neišgyvendinamas sovietmetis: atmintis, prisiminimai ir politinė galia“. In: *Colloquia*, 2007, Nr. 18, p. p. 116.

29 Sventickas, Valentinas. „Parengėjo komentarai“. In: Mieželaitis, Eduardas. *Nereikalingas žmogus. Akcentai* (parengė Valentinas Sventickas). Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2003, p. 149.

tarnaujanti trumpalaikiams konjunktūri-
niams interesams, pasmerкта žlugti kartu
su tų konjunktūrinių struktūrų dariniais –
turiu neblogą patirtį ir turiu teisę patarti:
būkite atsargesni, kolegos, su visokio po-
būdžio konjunktūromis, jos visos vienodos
ir reikalauja tik vieno – aklo atsidavimo ir
paklusnaus tarnavimo, o kai jos žlunga, iš
poeto lieka tik tuščia vieta ir nieko dau-
giau.³⁰ Šie žodžiai liudytų, kad poetas tarsi
aiškiai suvokė ideologijų pragaištingumą,
kita vertus, žvilgsnis į savo kūrybą taip ir lie-
ka nekritiškas: „Aš suradau savo paties taką,
vedantį mane į magistralinį humanizmo
kelią.“³¹ Taigi bet koks galimas atsivėrimas
iš karto nuslopinamas savignos gestais: no-
rima atrodyti išdidžiam, atsilaukusiame prieš
ideologinį spaudimą. Galbūt šie pavyzdžiai

ir atspindi tą procesą, kuris E. Goffmano
knygoje „Savęs pateikimas kasdieniame
gyvenime“ vadinamas nutolimu nuo savęs
(*self-distantiation*)³².

Apibendrinimas

Vienas iš sociologo E. Goffmano taikytų
terminų ypač tinka E. Mieželaičio atsimi-
nimams: „idealizuotas įspūdis“: kuriamas
(po)sovietinio rašytojo paveikslas, kuris
turėtų įtikti jau naujai auditorijai. „Aš“
samprata permąstoma reaguojant į paki-
tusių istorinę situaciją ir jos stereotipus,
rašoma stengiantis įtvirtinti save kaip
autorių, svarbų lietuvių literatūros istorijai.
Tai gynybinė praktika, panaudota siekiant
išsaugoti buvusį prestižą. Visai kitas klau-
simas, kiek ji paveiki.

30 Mieželaitis, Eduardas. *Nereikalingas žmogus. Akcentai* (parengė Valentinas Sventickas). Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2003, p. 97.

31 Ten pat, p. 97.

32 Goffman, Erving. *Savęs pateikimas kasdieniame gy-
venime*. Iš anglų kalbos vertė Milda Keršienė-Dyke.
Vilnius: Vaga, 2000, p. 97.

Literatūra

Elena Baliutytė, „(Ki)
toks Mieželaitis: kas liko
„Žmogaus“ šešėlyje?“
In: *Literatūra ir menas*,
2014-10-03, Nr. 3490.
Prieiga internetu: [http://
literaturairmenas.
lt/2014-10-03-nr-
3490/2029-literatū-
ra/3205-elena-baliutyte-
ki-toks-miezelaitis-kas-
like-zmogaus-sesely](http://literaturairmenas.lt/2014-10-03-nr-3490/2029-literatūra/3205-elena-baliutyte-ki-toks-miezelaitis-kaslike-zmogaus-sesely)

Goffman, Erving. *Savęs
pateikimas kasdienia-
me gyvenime*. Iš anglų
kalbos vertė Milda
Keršienė-Dyke. Vilnius:
Vaga, 2000.

Grybkauškas, Saulius.
„Lietuviškosios no-
menklatūros tinklai ir
partikuliarizmas“. In:
*Nematoma sovietmečio
visuomenė* (mokslinė
red. Ainė Ramonaitė).
Vilnius: Židiny, 2015, p.
247–299.

Ivanauskas, Vilius.
„Sovietinis režimas ir
kultūrinės nomenkla-
tūros kaita vėlyvuosiu so-
vietmečiu Lietuvoje: Ra-
šytojų aplinkos atvejis“. In:
Politologija. 2010, Nr.
4 (60), p. 53–84. Prieiga
per internetą: [http://
www.zurnalai.vu.lt/
politologija/article/
view/8289/6161](http://www.zurnalai.vu.lt/politologija/article/view/8289/6161)

Jakonytė, Loreta. „XX
amžiaus ketvirtojo de-
šimtmečio kartos poetų
savivoka“. In: *Literatūra*,
1999, Nr. 37 (1), p. 43–85.

Jakonytė, Loreta. *Rašy-
tojo socialumas: lietuvių
rašytojų savivoka XX
amžiaus 10-ajame
dešimtmetyje*. Vilnius:
Lietuvių literatūros ir
tautosakos institutas,
2005.

Kubilius, Vytautas. *XX
amžiaus literatūra*. Vil-
nius: Alma littera, 1996.

Martinaitis, Marcelijus.
„Eduardas Mieželaitis,
bet ne tas“. In: *Eduar-*

*das Mieželaitis: post
scriptum, prisiminimai
apie Eduardą Mieželaitį,
straipsniai, laišakai* (su-
darė Vladas Braziūnas).
Vilnius: Lietuvos rašy-
tojų sąjungos leidykla,
2008, p. 31–37.

Martinaitis, Marcelijus.
Mes gyvenome. Biogra-
finiai užrašai. Vilnius:
Lietuvos rašytojų sąjun-
gos leidykla, 2010.

Mieželaitis, Eduardas.
*Nereikalingas žmogus.
Akcentai* (parengė
Valentinas Sventickas).
Vilnius: Lietuvos rašy-
tojų sąjungos leidykla,
2003.

Rubavičius, Vytautas.
„Neišgyvendinamas
sovietmetis: atmintis,
prisiminimai ir politinė
galia“. In: *Colloquia*, 2007,
Nr. 18, p. 116–130.

Sventickas, Valentinas.
„Parengėjo komentarai“.
In: Mieželaitis, Eduar-
das. *Nereikalingas žmo-
gus. Akcentai* (parengė

Valentinas Sventickas).
Vilnius: Lietuvos rašy-
tojų sąjungos leidykla,
2003, p. 144–150.